

The Narrative of the Elderly about the Factors of Living in the Nursing Home Case Study: Kahrizak Nursing Home, Tehran Province

Zohreh Najafi Asl^{1*}

1- Corresponding author: Department of Social Development, Faculty of Social Sciences, University of Tehran, Tehran, Iran.

Email: najafiasl@ut.ac.ir

Received: 2024/09/7

Accepted: 2024/10/20

Abstract

Introduction: Transferring to elderly service centers is one of the most difficult experiences for the elderly. This experience can be effective in creating a sense of depression and loss of social support in them. In this research, the aim is to examine the factors affecting the elderly living in the nursing home from the perspective and narrative of the elderly.

Methods: For this purpose, with the qualitative method and conducting interviews and using the LHC (life history calendar) technique, milestones were extracted in which people are affected during their life from childhood to old age, and factors which was important regarding living in nursing homes, was taken into consideration. Tehran's Kahrizak Nursing Home was chosen due to the large number of elderly people with different characteristics (people who are able to speak and do not suffer from dementia) were selected, and 6 men and 6 women who were willing to participate were interviewed.

Results: Important time milestones were extracted from the interviews: the time of parents' death, spouse's death, illness and accident, and children's marriage time, the birth of grandchildren and the growing up of grandchildren and research areas were determined in the form of economic, social and cultural issues.

Conclusions: In economic issues, areas such as homelessness, loss of inheritance, living space and residential homes of children, high costs of maintenance and treatment were identified, and under social issues, the desire to have privacy, polygamy and the presence of a stepmother, celibacy and childlessness. (celibacy) and children's differences, and under cultural issues, areas such as generation gap, valuing youth and weakening of religious beliefs were raised.

Keywords: Elderly, Life history, Nursing home.

روایت سالمندان از عوامل موثر در سکونت در خانه سالمندان مورد مطالعه: سرای سالمندان کهریزک استان تهران

زهرة نجفی اصل^{*۱}

۱- نویسنده مسئول؛ گروه توسعه اجتماعی دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران، تهران، ایران.
ایمیل: najafiasl@ut.ac.ir

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۷/۲۹

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۶/۱۷

چکیده

مقدمه: انتقال به مراکز خدمات سالمندی یکی از سخت‌ترین تجربیات سالمندان است. این تجربه می‌تواند در ایجاد حس افسردگی و از دست دادن حمایت‌های اجتماعی در آنها موثر باشد. در این پژوهش قصد بر آنست که از نگاه و روایت سالمندان، عوامل مؤثر بر سکونت سالمندان در خانه سالمندان مورد بررسی قرار بگیرد.

روش کار: برای این منظور با روش کیفی و انجام مصاحبه و با استفاده از تکنیک LHC (تقویم تاریخ زندگی) نقاط عطف زمانی که در آن شرایط، افراد در طول زندگی‌شان از کودکی تا سالمندی، تحت تاثیر قرار می‌گیرند، استخراج شد و عواملی که در خصوص سکونت در سرای سالمندان مهم بود، مورد توجه قرار گرفت. سرای سالمندان کهریزک تهران به دلیل تعدد سالمندان با ویژگی‌های مختلف (مورد مطالعه افرادی که قادر به صحبت کردن باشند و دچار زوال عقل نباشند) انتخاب شد و با ۶ مرد و ۶ زن که تمایل به مشارکت داشتند مصاحبه صورت گرفت.

یافته‌ها: نقاط عطف زمانی مهم از لابلای مصاحبه‌ها استخراج شدند: زمان فوت والدین، فوت همسران، بیماری و تصادف و زمان ازدواج فرزندان و تولد نوه‌ها و بزرگ شدن نوه‌ها و حوزه‌های پژوهش در قالب مسائل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی تعیین شدند.

نتیجه گیری: در مسائل اقتصادی حوزه‌هایی چون بی خانمانی، ضایع شدن سهم‌الارث، فضای زندگی و منازل مسکونی فرزندان، هزینه‌های بالای نگهداری و درمان شناسایی شدند و در ذیل مسائل اجتماعی، تمایل به داشتن حریم خصوصی، چند همسری و حضور نامادری، بی‌همسری و بی‌فرزندگی (تجرد) و اختلاف فرزندان و در ذیل مسائل فرهنگی، حوزه‌هایی چون شکاف نسلی، ارزشمند شدن جوانی و سست شدن اعتقادات مذهبی مطرح شدند.

کلیدواژه‌ها: سالمندان، تاریخ زندگی، خانه سالمندان.

مقدمه

درصد کل جمعیت است که از این تعداد، ۴ میلیون و ۲۶۸ هزار نفر، مرد و ۴ میلیون و ۵۹۵ هزار نفر، زن هستند (۴). آنچه شایان توجه است این است که درک افراد از آن، با توجه به ویژگی‌های اقتصادی، اجتماعی و فردی با توجه به ارتباطات بین فردی در زمینه فرهنگی حاکم بر جامعه بسیار متفاوت است. برخورد سنت و مدرنیته به ویژه طی چند دهه اخیر، در برجسته کردن مسئله سالمندان نقش اساسی داشته است. بسیاری از صاحب‌نظران حوزه سالمندی

کاهش نرخ باروری و مرگ و میر در دهه‌های اخیر موجب افزایش قابل توجه سالمندان در سر تا سر دنیا شده است (۱،۲) اگرچه پیری جمعیت در کشورهای توسعه یافته بیشتر به چشم می‌خورد، اما از اهمیت این مسأله برای کشورهای در حال توسعه نکاسته است (۳). سرپرست دبیرخانه شورای ملی سالمندان اعلام کرد که براساس آمار سال ۱۴۰۰، تعداد سالمندان کل کشور ۸ میلیون و ۸۶۳ هزار نفر (۱۰.۴۳)

خانواده، عنصر معناداری درنگه‌داشت یا طرد سالمند است (۱۰).

گاهی سالمندان برای گرفتن مراقبت و یا فرار از مشکلات خانوادگی بطور داوطلبانه و بعضی بطور اجباری با تمایل مراقبین خانوادگی در سرای سالمندان اسکان یافته‌اند. بنابراین شناخت عوامل زمینه‌ای و موقعیتی در این خصوص از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در این تحقیق بناست از زبان سالمندان عوامل موثری که در طول عمرشان، آنان را به ادامه زندگی در خانه سالمندان سوق داده است مورد شناسایی قرار گیرد. این تحقیق می‌تواند به مراکز نگهداری سالمندان کمک نماید تا باتوجه به وقایعی که سالمند در طول زندگی از سر گذرانده است، خدمات متفاوت و ویژه‌ای به آنها ارائه نمایند تا به سلامت جسمی، روانی و اجتماعی بیشتر آنها کمک کنند.

روش کار

روش تاریخ زندگی یکی از روشهای مطالعه کیفی است. در تحقیقی که به روش بررسی تاریخچه زندگی انجام می‌گیرد، بر تجربه‌ها و شرایط فرد تاکید می‌شود. با استفاده از این روش می‌توان از مسیر تکامل الگوهای فرهنگی و شیوه‌ای که این الگوها با زندگی فرد، ارتباط برقرار کردند (اهمیت آنها و شیوه واکنش فرد) آگاه شد (۱۱).

دقت به تاریخ زندگی افراد سبب می‌شود که مشخص گردد در هر مرحله از زندگی، چه عواملی بر روی زندگی آنها تاثیر گذاشته است و در این مراحل تحت تاثیر آن عوامل چگونه شخص تصمیمات مختلفی را برای زندگی خود اخذ کرده است (۱۲). بررسی مسیر زندگی، تاثیر متقابل بین زمینه‌های فرهنگی، اجتماعی، عامل انسانی و زمان را نشان می‌دهد (۱۳). LHC به عنوان روش قابل اعتمادی برای جمع‌آوری داده‌های مبتنی بر گذشته و حوادث تاریخی متعدد همزمان ابداع شده است (۱۴، ۱۵). LHC، ماتریس چاپ شده‌ای با علائم موقتی (نقاط عطف زمان) است که بطور افقی چاپ می‌شود و علائم، حوزه‌هایی (حوزه‌های پژوهش) است که بطور عمودی فهرست شده است (۱۶). نقطه شروع مصاحبه، نقطه‌ای است که پاسخگو تمایل دارد از آنجا شروع کند: تولد، امروز، یا هر جایی بین این دو زمان، این انعطاف‌پذیری پاسخگویان را قادر می‌سازد تا احساس تملک بیشتری به کار نشان دهند (۱۷). باید توجه داشت که روایت بازسازی واقعی زندگی نیست.

معتقدند که با گسترش شهرنشینی و مدرن شدن جوامع، در عمده کشورهای توسعه‌نیافته، الگوی حمایت خانواده از سالمند تغییر کرده است. در این جوامع اگرچه پیشرفت‌های پزشکی باعث شده بسیاری از سالمندان از خدمات پزشکی بهتری نسبت به گذشته بهره‌مند شوند، اما قدرت، احترام و اعتبار سالمندان نسلهای گذشته را ندارند (۵).

کاهش میزان اعتقاد به سنت‌ها و ارزشمند بودن سالمندی، تغییر سازوکارهای انتقال دانش و تجربیات، کاهش مشارکت سالمندان در تولید اقتصادی، هسته‌ای شدن خانواده‌ها، کاهش کارکردهای خانواده‌های جدید، استقلال زنان، افزایش شکاف بین نسلها، ارزشمند شدن جوانی، ظواهر فیزیکی و جسمی افراد تغییر در معماری و فضای زندگی منازل مسکونی، در کاهش اهمیت و ارزش سالمندان و بویژه شرایط نامناسب زندگی برای آنها و به نوعی طردشدگی آنها از جامعه تأثیرگذار بوده است (۶). یکی از نمادهای طردشدگی سالمندان سپردن آنها به آسایشگاه‌ها است.

انتقال به مراکز خدمات سالمندی به عنوان یکی از سخت‌ترین تجربیات سالمندان و مراقبان آنان است و می‌تواند در ایجاد احساس طردشدگی، افسردگی و از دست دادن حمایت‌های اجتماعی سالمند موثر باشد (۷). البته این بدین معنا نیست که هر نوع سکونت در سرای سالمندان برای همه افراد لزوماً همراه با شکلی از احساس و تجربه طرد اجتماعی است، اما نوع ورود برخی سالخوردگان به این فضا می‌تواند به شکل‌گیری این احساس دامن‌بزند (۸). چرایی انتخاب سرای سالمندان برای هر سالمند به شکل متفاوتی قابل بحث است. برای بعضی گروه‌های خاص از سالمندان، شاید تنها محل سکونت باشد. بنابراین داستان انتخاب سرای سالمندان به عنوان محل سکونت بسیار مهم به نظر می‌رسد. در تحقیقی با عنوان «علل اقامت زنان در سرای سالمندان شهر تبریز: تحلیل محتوا» با مصاحبه با ۱۳ سالمند زن به علل زمینه‌ای و موقعیتی توجه کردند. علل موقعیتی نقش عمده‌ای در اقامت سالمندان در سرای سالمندی دارند. مشکلات مالی، ازدواج ناخواسته، آزار و غفلت از آن جمله هستند و از علل موقعیتی به عواملی مثل سقوط، تصادف، تنهایی و مشکلات عاطفی می‌توان اشاره نمود (۹). نگه‌داشت یا طرد سالمند از خانواده، تابعی از نحوه ارتباطات، مفاهیم، وفاق و هنر مدیریت گفتگو در خانواده است. بین ساختار خانواده در زمینه اعتماد درون خانوادگی و جایگاه سالمند در خانواده ارتباط وجود دارد. میزان همدلی در درون

زهره نجفی اصل

عطف زمانی و حوزه های تحقیق مشخص شد و در قالب مسائل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مطرح شدند.

بلکه تجارب زندگی پاسخ دهنده می باشد و با تجربیات و اقدامات کوتاه ارتباط ندارد (۱۸).

در این پژوهش با انجام مصاحبه با ۶ مرد و ۶ زن نقاط

جدول ۱. تقویم تاریخ زندگی

بزرگ شدن نوه ها	تولد نوه ها	ازدواج فرزندان	شروع بیماری یا تصادف	زمان فوت همسران یا جدایی از آنها	زمان فوت والدین	زمان حوزه ها
						مسائل اقتصادی
						- بی خانمانی
						- ضایع شدن سهم الارث
						- فضای زندگی و منازل مسکونی فرزندان
						- هزینه های بالایی نگهداری و درمان
						مسائل اجتماعی
						- تمایل به داشتن حریم خصوصی
						- چند همسری و حضور نامادری
						- بی همسری و بی فرزندی (تنهایی)
						- اختلاف فرزندان
						مسائل فرهنگی
						- شکاف نسلی (بی احترامی فرزندان و نوه ها بی اهمیتی تجارب سالمندان)
						- ارزشمند شدن جوانی (توجه به اوقات فراغت و سلامتی)
						- سست شدن اعتقادات مذهبی

قلمرو مکانی تحقیق

(امین الدوله) به عنوان موسسه ای غیر تجاری در اداره ثبت شرکت ها و مالکیت صنعتی به ثبت رسید. امروزه آسایشگاه خیریه کهریزک با وسعت حدود ۴۲۰,۰۰۰ متر مربع زمین و ۱۸۰,۰۰۰ مترمربع زیر بنا با احداث بناهای زیبا برای معلولان و سالمندان با کاربری های مختلفی نظیر: کارگاه ها، فیزیوتراپی، ساختمان بیماران ام اس، کتابخانه، سالن ورزشی، فضای سبز مطلوب و آب نما و غیره در خدمت مددجویان عزیز می باشد.

آسایشگاه معلولین و سالمندان خیریه کهریزک در اواخر سال ۱۳۵۱ به همت دکتر محمدرضا حکیم زاده رئیس وقت بیمارستان فیروز آبادی (شهر ری) در دو اطاق محقر در روستای کهریزک پایه گذاری شد. با پیوستن خیرین دیگر و تهیه اساسنامه از تاریخ ۱۳۵۲/۰۱/۱۹ به مدت نامحدود رسماً تاسیس و تحت شماره ۱۴۹۴ مورخ ۱۳۵۳/۰۲/۰۵ به نام آسایشگاه معلولین کهریزک

جدول ۲. تعداد مددجویان آسایشگاه کهریزک تهران و کرج

جمع	بیماران ام اس	مراقبت در منزل	مراقبت روزانه	کودک	معلول	سالمند	غیر پرسنلی
۱۸۴۶	۱۳۷	۳۱۱	۰	۰	۵۵۹	۸۳۹	آسایشگاه تهران
۱۳۱۱	۴۸	۱۷۷	۶۰۵	۱۰۸	۱۱۵	۲۵۸	آسایشگاه کرج
۳۱۵۷	۱۸۵	۴۸۸	۶۰۵	۱۰۸	۶۷۴	۱۰۹۷	جمع

زندگی کنند. آسایشگاه خیریه کهریزک مرکز نگهداری، آموزش و توانبخشی معلولین و سالمندان بنیادی انسانی بر پایه نیات خیر

هدف اصلی در آسایشگاه خیریه کهریزک تنها نگهداری و کمک به ادامه حیات یک معلول یا سالمند نیست. بلکه کوشش بر این است که سالمندان و معلولان وابستگی به تخت نداشته باشند و با امید و توان یابی زنده بمانند و

غیر دولتی - غیرانتفاعی - مردمی

هم اکنون این مجموعه در غالب ۲۴ بخش مردان و زنان شامل بخش های قرنطینه، درمانی و پنج مجموعه (نارون، بنفشه، گل یاس 'M.S'، ارغوان و شکوفه) نیازهای بهداشتی درمانی، توانبخشی، ورزشی، آموزشی و امور فرهنگی مددجویان را با همکاری نیکوکاران و کارکنان برآورده می نماید. بخش های مددجویان شامل ۲۴ بخش و ظرفیت ۱۷۵۰ تخت خواب در قالب ۷ مجموعه مختلف می باشد:

مجموعه نارون

نارون قدیمی ترین بنای آسایشگاه و محل نگهداری زنان سالمند است. ساختمان نارون در سال ۱۳۵۲ احداث شده و به مرور و بر حسب نیاز توسعه یافته و در سال ۱۳۸۵ بازسازی و تعمیر کامل گردید و در دو طبقه شامل ۶ بخش برای اسکان مددجویان در نظر گرفته شده است. سالمندان زن کم توان و ناتوان جسمی - ذهنی و روشندل به تفکیک ذیل در طبقات نگهداری می شوند:

- نارون یک: سالمندان آگاه و قادر به راه رفتن با عصا و واکر

- نارون دو: سالمندان آگاه قادر به راه رفتن

- نارون سه: سالمندان دمانس وابسته و غیر وابسته به تخت

- نارون چهار: سالمندان روشندل وابسته و غیر وابسته به تخت

- نارون پنج: سالمندان آگاه و نیمه آگاه ناتوان

- نارون شش: سالمندان آگاه ناتوان

این مجموعه دارای ۵۴۳۰ مترمربع سطح زیر بنا می باشد.

مجموعه بنفشه

این مجموعه محل نگهداری از زنان و مردان سالمند است و با یک راهروی ارتباطی به فضای سبز اطراف بخش ها مرتبط می شود. این مجموعه در سال ۱۳۶۹ به بهره برداری رسیده و دارای ۵ بخش می باشد:

بنفشه یک: سالمندان مرد آگاه و قادر به راه رفتن

بنفشه دو: سالمندان مرد آگاه و قادر به راه رفتن با کمک واکر و عصا

بنفشه سه: سالمندان مرد آگاه قادر به حرکت با ویلچر

بنفشه چهار: سالمندان مرد نیمه آگاه، دمانس و روشندل وابسته و غیر وابسته به تخت

بنفشه پنج: سالمندان زن آگاه و با آگاهی نسبی قادر به حرکت با ویلچر

این مجموعه دارای ۶۹۱۲ مترمربع سطح زیر بنا می باشد.

نحوه نمونه گیری و تعداد مشارکت کننده

با توجه به هدف تحقیق، با ۶ نفر از زنان و ۶ نفر از مردانی که در بخش های یک و دو سالن های نارون و بنفشه (افرادی که در این بخش ها حضور دارند دچار فراموشی نیستند و قادر به صحبت کردن هستند) ساکن بودند و حاضر به گفتگو بودند مصاحبه صورت گرفت. از آنجا که بعضی از سالمندان مایل به صحبت با مراجعه کنندگان نیستند و بسیار درون گرا شده اند، طبیعتاً محقق به دنبال مصاحبه با افرادی بود که تمایل به مرور وقایع زندگی خود را داشتند.

جدول ۳. ویژگی زنان و مردان سالمند در سرای سالمندان کهریزک

نام شرکت کننده	سن	جنسیت	میزان تحصیلات	شغل گذشته	وضعیت تأهل	مدت زندگی در سرا
ن - ک	۹۰	مؤنث	بی سواد	کارگر منازل پرستار کودکان	مجرد	۲۰ سال
ز - ع	۷۵	مؤنث	بی سواد	تکدی گری فروش سبزی خرد شده	مطلقه	۲ سال
ف - ب	۵۵	مؤنث	بی سواد	تکدی گری	متأهل	۱ سال
ت - ب	۹۰	مؤنث	بی سواد	خانه دار	مجرد	۲۰ سال
ص - ک	۶۰	مؤنث	دیپلم	کارمند بازنشسته	متأهل	۱ سال
ل - ق	۵۸	مؤنث	۵ کلاس	خانه دار	مجرد	۱۵ سال
ع - غ	۸۰	مذکر	۵ کلاس	میوه فروش	متأهل	۵ سال
الف - ک	۸۳	مذکر	۵ کلاس	بنا	متأهل	۸ سال
ح - ک	۷۷	مذکر	۵ کلاس	پارچه فروش	متأهل (چندهمسر)	۲ سال
ع - ح	۷۵	مذکر	۵ کلاس	بقالی	متأهل	۵ سال
ز - ر	۶۸	مذکر	سیکل	کارگر کارخانه	متأهل	۸ سال
ق - ش	۷۰	مذکر	۵ کلاس	باربر	متأهل	۵ سال

یافته‌ها

با توجه به نقاط عطف زمانی مطرح شده توسط سالمندان، بیانات آنها در قالب مسائل مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی دسته بندی شد که در ذیل به آنها پرداخته می‌شود.

مسائل اقتصادی

- بی‌خانمانی

با فوت همسر یا والدین و یا ازدواج فرزندان شرایط جدیدی برای اعضای خانواده ایجاد می‌شود. نبود سرپناه برای افراد اعم از زن یا مرد می‌تواند بهانه‌ای برای ادامه زندگی در سراهای سالمندان باشد. افرادی که دارای موقعیت اقتصادی مناسب جهت پرداخت اجاره‌بها و یا خرید مسکن نیستند، شغل مناسبی ندارند، از مشکلات جسمی رنج می‌برند و یا تحت تکفل کسی نمی‌باشند، چاره‌ای جز انتخاب اماکنی چون سرای سالمندان را نخواهند داشت.

در این خصوص خانم «ن - ک» عنوان داشتند: «از وقتی خودم را شناختم حدود ۱۰ - ۱۲ سالگی خونه مردم کلفتی می‌کردم. لله بچه‌ها و بعدش هم نوه‌هاشون بودم. خونه زندگی‌ای نداشتم. کس و کاری نداشتم.

خانم «ف - ب» در این خصوص عنوان کردند: «وقتی پول اجاره خونه‌ام چند ماه عقب افتاده بود، صاحب خونه اسباب اثاثیه‌امو ریخت وسط خیابون. یک مدتی پشت در مقبره‌های بهشت زهرا یواشکی می‌خوابیدم. یک شب چند نفر ریختند سرم کارت یارانه‌امو گرفتند دیگه درست حسابی بدبخت شدم».

- ضایع شدن سهم الارث

وقتی والدین یک خانواده به رحمت الهی می‌روند، عموما مایملک آن مرحومان، طبق اصول شرع مقدس بین ماترک تقسیم می‌شود. گاهی زن بودن، بی‌سواد، کمی سن و سال، تنهایی و یا رعایت حرمت بین خواهران و برادران و ... می‌تواند اختلالاتی در این خصوص ایجاد نماید.

در این خصوص خانم «ل - ق» عنوان کردند: «وقتی مادر و پدرم مردند، برادرم گفت آبجی من می‌خوام زن بگیرم و نمی‌تونم خونه برایش بگیرم تو که تنهایی بیا ببرمت تهرون. اونجا برو یه مدت سرای سالمندان تا ببینم چی می‌شه. خلاصه منو از دزفول آوردن تهرون. اونجا آشنا تراشید که منو اینجا قبول کردند. می‌گفت اونجا جایی برای نگهداری بی‌کس و کارا نیست. ۴۳ ساله بودم اومدم

زهره نجفی اصل

اینجا. ۱۵ ساله اینجام. داداشم از من کوچکتر بود ولی الان ۲ ساله مرده. زن و بچه‌هاش دارن تو اون خونه زندگی می‌کنند. سالی یکبار بچه‌های برادرم میان دیدنم. عید به عید. یک جعبه شیرینی دستشون می‌گیرن و میان. دروغ از پولی، هیچی.»

خانم «ز - ع» می‌گوید وقتی شوهرم طلاقم داد خیلی ناراحت شدم. یه مدتی روانی شده بودم. خواهر ذلیل شده‌ام اون موقع با شوهرش دست به یکی کردن که برای دوا درمون خودت می‌خوایم پول خرج کنیم بیا پولتو از بانک بگیر بده به ما. پول ارث فروش خونه بابام بود. زن و شوهرم با هم مال منو خوردن یه آب هم بالااش. بعد از اون که حالم بهتر شد افتادم به سبزی پاک کردن. پیازداغ درست کردن که اموراتم بگذره. نشد یک مدت گدایی می‌کردم در این بابویه. حالا خوب بود من یک اتاق از خودم داشتم و گرنه باید گوشه خیابون می‌افتادم ولی خوب خرجی نداشتم. با پول سبزی پاک کردن که نمی‌شد زندگی کرد. من که بالا شهر زندگی نمی‌کردم. ظهیرآباد ری خونه داشتم. اونجا هم مثل من بدبختن. کی از من سبزی پاک کرده می‌خرید. می‌بردم اینور اونور ولی نمی‌شد با این پول زندگی کرد.

- فضای زندگی و منزل مسکونی فرزندان

گسترش شهرنشینی فضای زندگی را به لحاظ شکل و وسعت تحت تاثیر قرار داده است. زندگی در شهرها و هزینه‌های بالای مسکن باعث شده تعداد زیادی از خانواده‌ها قادر به داشتن منازل مسکونی با فضا و وسعت مناسبی برای زندگی چند نسل در کنار هم نباشند.

در این خصوص آقای «ع - غ» عنوان کردند: «۵ ساله اینجام. زنم ۱۰ ساله مرده. پسر ۷ ساله زن گرفته. من میوه‌فروشی داشتم. وقتی زنم مرد پسر ۷ ساله گفت مغازه را بفروش. دیگه پیرشدی. نمی‌خواد کار کنی. پولشو بریم خونه بخریم. یک خونه ۷۰ متری خریدم. یه دفعه زد و عاشق شد. رفت زن گرفت و خدا بهش یک دو قلو داد. خونه دو اتاق داشت. یه اتاق مال خودش و زنش بود. یه اتاق هم برای دوقلوهاش. من باید وسط حال می‌خوابیدم. دیدم نمیشه آدم اینجا.

- هزینه‌های بالای نگهداری و درمان

گاهی هزینه‌های بالای درمان در پی بیماری و یا تصادف بعضی از سالمندان را که از تمکن مالی کافی‌ای برخوردار نیستند و یا فرزندان آنها امکان نگهداری از آنها را در منزل

ندارند، ناچار به زندگی در سراهای سالمندان می‌کند. در این خصوص خانم «ص - ک» عنوان کردند: «من چند سال پیش، زمستون بود. خوردم زمین و لگنم مشکل پیدا کرد. چند ماهی پسر من تو خونه ازم نگهداری کرد. بیچاره صاحب کارش دائم باهاش دعوا و مراقبه می‌کرد که چرا به موقع نمی‌آید سرکار. بچه‌ام تا کارای منو بکنه دیر می‌رسید سرکارش. خرجشم که برات نگم از همه قرض کرده بود. با این همه قرض که بالا آورده بود باید بیشتر کار می‌کردم. دخترم هم شوهر کرده بود رفته بود شهرستان. خوب پسرا که نمی‌تونن مثل دخترا همه کارا بکنن. می‌خواستم یک دستشویی برم عزا می‌گرفتم ازش خجالت می‌کشیدم. قسمش دادم منو بیاره اینجا. اول یک سالن دیگه بودم حالم بهتر شد اومدم اینجا. پسر من الان زن گرفته دیگه خودم نمی‌خوام برگردم.»

مسائل اجتماعی

- تمایل به داشتن حریم خصوصی

در دنیای امروزی به دنبال اشاعه فرهنگ غربی که فردگرایی و شهرنشینی از مصادیق آن است، بسیاری از خانواده‌ها از شکل خانواده گسترده خارج شده‌اند. به دنبال این تغییر، طرز تلقی افراد از زندگی تا حدود زیادی متفاوت از گذشته‌های نه چندان دور شده است. داشتن حریم خصوصی بدون مداخله و حضور سالمندان، مورد علاقه قریب به اتفاق افراد جامعه است. در این میان سالمندانی که مکانی مستقل برای زندگی و یا امکاناتی برای داشتن پرستار در منازلشان نیستند، ناگزیر باید جمع خانوادگی را بالا جبار برای رفاه حال فرزندان و خانواده‌های آنها ترک کنند.

در این خصوص آقای «ع - ح» عنوان کردند: «وقتی زنم مرد، مستاجر بودم. خانه را به صاحب خونه پس دادم و رفتم پیش پسر من. هر روز عروسم یه بامبولی از خودش درمی‌آورد. یک روز می‌گفت من نمی‌تونم هر لباسی که دلم می‌خواد بپوشم. یه روز می‌گفت نمی‌تونم تا هر وقت بخوام بخوابم. یه روز می‌گفت هر جا می‌خوابم بریم باید باباتو با خودمون ببریم. یه روز می‌گفت دوستام می‌خوان بیان اینجا مهمونی معذب می‌شن، خلاصه اینقدر غر زد که به پسر من گفتم منو ببر بذار یه جا که زنت راحت بشه.»

آقای «ز - ر» هم در این خصوص عنوان کردند: وقتی زنم مرد رفتم پیش تنها دخترم. دخترم تازه شوهر کرده بود. یکی دو سالی بود هنوز بچه نداشتند دامادم لج می‌کرد

دیر می‌آمد و دخترم را عذاب می‌داد. می‌گفت وقتی تو خونه خودم راحت نیستی، وقتی میام که فقط بخوابم. نمی‌تونم جلوی تلویزیون دراز بکشم. با خیال راحت یک فوتبال ببینم. یا یه لباس راحت بپوشم. همه‌اش بابات تو دهنمه. حتی نمی‌تونم از دستت ناراحتیم باهات دعوا کنم. اسیر شدیم بابا. خودم با پای خودم آمدم اینجا».

- چندهمسری و حضور نامادری

گاهی تعدد زوجین و عذابی که فرزندان از این موضوع در خانواده‌ها متحمل می‌شوند باعث بی‌مهری آنها در زمان ناتوانی سالمندان می‌شود.

در این خصوص آقای «ح - ک» عنوان کردند: وقتی جوون بودم روی زن اولم یه زن گرفتم. آوردمش خونه. اون موقع خونه‌ام حیاط بود و چند تا اتاق. به زنم گفتم اینو گرفتم. زن دومم خیلی جوون بود ۲۰ سال از خودم جوونتر و خوش آب و رو نگ از دهات بابام آوردمش. مادر و پدرش مرده بودند منم گرفتمش. زنم خون گریه می‌کرد ولی من اعتنا نکردم. کم کم به زن اولم بی‌مهر شدم. زن دومی رو می‌بردم سفر و اینور و آنور. زد و زن دومی آبستن شد وقتی می‌خواست بزاز سر زار رفت. بچه پسر بود هم بچه‌ام و هم زنم مردند. دیگه وقتی خواستم برم تو اتاق زن اولی منو قبول نکردن. نه بچه‌ام نه زنم. تو همون اتاق تو همون حیاط زندگی کردم. ولی زن اولم آبرودار بود طلاق نگرفت. از خونه هم نرفت و نشست بچه‌ها را بزرگ کرد. البته من خرجی می‌دادم چون پارچه‌فروش بودم تو بازار وضعم خوب بود. تا زد و ۲ سال پیش زن اولم هم مرد. همشون هر روز به من یه چیزی می‌گفتند. تو مادر ما را دق مرگ کردی. خلاصه آمدم اینجا از این حرفها نجات پیدا کنم.

خانم «ن - ک» در این خصوص عنوان کردند: «از وقتی چشمم باز کردم مادر به خودم ندیدم و آقام یه زن گرفته بود شمر. وقتی ۷ سالم بود منو انداخت تو تنور. می‌خواست منو بسوزونه. اگر همسایه‌ها نریخته بودند مرده بودم. برای همین وقتی ۱۰-۱۲ سالم بود که آقام مرد بهم گفت یا زن این کفش دوز ه میشی که فامیل خودش بود و قد آقام یا می‌فرستمت خونه مردم کلفتی. منم از ترس نامادریم که خودش اینه فامیلش هم لابد همینه گفتم می‌رم کلفتی. خوب یه عمر کلفتی حالام ۲۰ ساله که نمی‌تونم کلفتی کنم آوردنم اینجا».

- بی‌همسری و بی‌فرزندی (تنهایی)

مسائل فرهنگی

- شکاف نسلی (بی‌حرمتی فرزندان و نوه‌ها، بی‌اهمیت دانستن تجارب سالمندان)

تغییرات صورت گرفته در جوامع در جریان امروزی شدن، ارزشهای نسل گذشته را ارزشهای نخ‌نمایی می‌داند و به تبعیت از آن اعضای خانواده قائل به حرمت گذشته برای سالمندان و تجاربشان نیستند.

در این خصوص خانم «ز-ع» عنوان کردند: «وقتی شوهرم آمد خواستگاریم یک بچه علیل روی صندلی چرخ‌دار داشت و چند تا بچه قد و نیم‌قد. رفتم اونجا براشون هم مادری کردم هم کلفتی. یه بار قاشق دهن خودمو گذاشتم دهن پسرش که معلول بود. نمی‌دونی خواهرش با من چه کرد. منو شست و گذاشت کنار. هر جور غذا می‌پختم می‌گفت نباید تو ظرف ملامین پیزی. بچه‌اش مریض شده بودگفتم یه خرده ترجیبین بده خوب میشه. داشت منو می‌خورد که تو دکتري دست به بچه من زنی‌ها. بوسش نکنی. بچه‌ام مریض میشه».

آقای «ق-ش» هم عنوان کردند: «نوه‌ام به من می‌گفت دوستانم می‌خوان ناهار اینجا. تو برو آشپزخانه غذا بخور هورت می‌کشی. کلاه بافتنی‌ات که همه‌اش تابستون و زمستون سرته. مگه سر جالیزه. آبروی منو می‌بری. مادر و پدرش هم بهش هیچی نمی‌گفتن. بهم می‌گفت تلفن زنگ خورد برنذار. لهجه داری من خجالت می‌کشم اگر دوستانم باشن. خلاصه به پارک می‌رفتند منو نمی‌بردن. من شکل دهاتی‌ها را داشتم. آبروشون می‌رفت».

- ارزشمند شدن جوانی (توجه به اوقات فراغت و سلامتی)

در دنیای امروزی توجه افراطی به خود که زائیده فرهنگ غرب است در بسیاری از جوامع جهان سوم از جمله ایران تسری یافته است.

در این خصوص آقای «ع-غ» عنوان کردند: «عروسم دائم راه می‌رفت می‌گفت مگه من چند دفعه به دنیا میام. چند سال جوونم. الان می‌خوام که جوونم جوونی کنم. برم بگردم این ور اون ور. مهمون دعوت کنم. مهمونی برم. مسافرت برم. پس فردا که علیل و ذلیل شدم که دیگه نمی‌تونم برم. برای چی باید تو جوونی برای بابای تو بذار وردار کنم. مگه خون کردم». همین‌طور آقای «ق-ش» در این خصوص عنوان کردند:

تنهایی و بی‌سرپرستی یکی از عوامل مهم حضور سالمندان در سراهای سالمندان است. در این خصوص خانم «ز-ع» عنوان کردند: «من الان یه اتاق از خودم دارم ولی نه شوهری نه بچه‌ای. نه کس و کاری. اگر بمیرم بو می‌گیرم کسی نمی‌فهمه. به یه خانمی که در شیخ صدوق توالت‌ها را می‌شست گفتم بیا با هم هم‌خونه بشیم منم از این تنهایی درمی‌آم. اول گفت خب. بعد گفت پسر می‌گه نه. هیچ کس هم راضی نمیشه منو بیره خونه‌اش بهم اتاق بده. همه از هم می‌ترسن».

خانم «ن-ک» هم عنوان کردند: وقتی پیر شدم و دیگه نمی‌تونستم تو خونه‌های مردم کلفتی کنم منو آوردند گذاشتند اینجا. کسی را ندارم نه شوهر کرده بودم نه هیچی. خانم «ب-ب» در این خصوص گفتند: من از زیر بوتاه عمل آمدم. کس و کار ندارم. کجا برم تو این سن و سال (۹۰ سال) دیگه باید دنبال گور باشم. از بچگی بدبختی کشیدم تا حالا بچه بودم ننه بابام مردن. اینور آنور بزرگ شدم. حالام اینجا.

- اختلاف فرزندان

گاهی به دنبال امروزی شدن جوامع و گسترش فردگرایی، اختلافات فراوانی بین فرزندان خانواده در خصوص مسائل مادی و غیرمادی بوجود می‌آید که در گذشته کمتر مسبق به سابقه بود.

در این خصوص آقای «ق-ش» عنوان کردند: «من که پول ندارم که کسی منو بخواد خونه بیره. بین خودشون باید منو پاس کاری کنند. یه روز خونه این دختر یه روز خونه اون پسر. هیچ کدومشون چشم ندارن همو ببینن. الان برای خودشون کسی شدن. یکی به اون یکی میگه من کار دارم. من بچه مدرسه‌ای دارم. خونه من کوچیکه. شوهرم ناراحت میشه. زنم دوست نداره. خلاصه بعد این مدتی که بغچه‌ام دستم بود از این خونه به آن خونه می‌رفتم. اومدم اینجا. حالا همشون راحت شدن. اولش گردن هم مینداختن که تو باعث شدی حالا دیگه یادشون نیست بابای بدبختی داشتند که با کارگری بزرگشون کرده. حالا آدم شدن. قبل از این زن بگیرن و شوهر کنن اینطوری بی‌عاطفه نبو دن. حالا دیگه به من نیاز ندارن. هر کسی رفته با زن و بچه و شوهر خودش زندگی می‌کنه. کاشکی با هم خوب بودند. خواهر برادرها یاغی‌ان».

«اون موقع که گردش خونه بچه‌هام بودم یادمه پشت تلفن دخترام با هم دعوا می‌کردند و دخترم می‌گفت مگه من آدم نیستم که بابا را بیشتر خونه من انداختید. به من که چه که شما سرکار می‌رید. منم می‌خوام برم دو روز مسافرت راحت. حالا باید پرستار بابا بشم تو سفر. آب خوش از گلویم پایین نره. والا منو چهر هم تا یه حدی آقایی می‌کنه نمی‌گه چرا من مادرمو نیارم تو باباتو بیاری. منم تا سرپام می‌خوام برم بگردم».

– سست شدن اعتقادات مذهبی

یکی از دلایل حضور سالمندان در سراهای سالمندی، تضعیف ارزشهای مذهبی است. سیردن سالمندان به سراهای سالمندی، یک بدیده نوظهور است و چندان در گذشته مسبوق به سابقه نبوده و همواره خانواده‌ها ارج و منزلت خاصی برای بزرگان خود قائل بودند.

در این خصوص آقای «ق-ش» عنوان می‌کند: «یکی از چیزایی که بهونه کردن و منو آوردن اینجا انداختن این بود که من به بچه هاشون میگفتم اینقدر تا دیر وقت پای این رقص و آوازای تلوزیون نشینین. صبح پاشو دو رکعت نماز بخون. البته بچه از کی یاد بگیرن؟ پسرم قبلا نماز خون روزه گیر بود. حالا همه را بوسیده گذاشته کنار. بچه اش سگ می‌خواست اخر برایش خرید. نه به نجاست و طهارت. نه به نماز و روزه هیچی اعتقاد ندارن. هر چی منم می‌گفتم بهم می‌گفتن هر کی را تو گور خودش میذارن. تو چی کار داری؟»

نتیجه‌گیری

در ایران حضور سالمندان در سراهای سالمندی یک پدیده نوظهور است. امروزه سراهای سالمندی فقط محلی برای نگهداری سالمندان بی‌سرپرست نیست و بسیاری از سالمندان دارای خانواده نیز در آن به دلایل گوناگون سپری عمر می‌کنند. در این مجال که سرای سالمندان کهریزک مورد توجه واقع شد، با توجه به این که این مکان بصورت مردمی اداره می‌شود و مبالغ چندانی از سالمندان اخذ نمی‌شود، طبیعتاً دلایل حضور آنها با دلایل حضور سالمندان در سراهای سالمندی خصوصی متفاوت است.

حضور سالمندان در سرای سالمندان، به دوره‌هایی از زندگی و وقایعی که در آن دوران برایشان اتفاق می‌افتد برمی‌گردد. زمان فوت والدین، فوت همسران، زمان بیماری و ازدواج فرزندان، تولد نوه‌ها و بزرگ شدن نوه‌ها.

طبق مصاحبه‌های صورت گرفته و قالب‌بندی در حوزه مسائل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی چنین برمی‌آید که بی‌خانمانی ناشی از فوت والدین یا همسر، دست‌اندازی ماترک بر اموال، نامناسب بودن فضای مسکن و هزینه‌ها و شرایط سخت نگهداری و درمان در منزل به واسطه اشتغال و مشکلات مالی گوناگون در حوزه مسائل اقتصادی بسیار مهم هستند. همینطور در حوزه اجتماعی، بسیاری از همسران و نوه‌ها به دنبال داشتن فضای خصوصی و زندگی مستقل هستند و حضور سالمندان را مخل آسایش خود می‌دانند. از جمله مواردی که در این حوزه می‌توان به آن اشاره کرد بی‌مهری پدران و اقدام به ازدواج مجدد و توجه ویژه به همسر جدید و فرزندان وی یک نوع خصومت در دل فرزندان ایجاد می‌کند که آنها به محض این که مجالی برای تلافی این بی‌مهری برایشان فراهم می‌شود، از آن دریغ نمی‌کنند. از طرف دیگر نبود والدین و حضور نامادری که تمایل به نگهداری فرزند همسر متوفی‌اش ندارد، می‌تواند مسیر زندگی کودکان را تغییر دهد و زندگی آنها را به سرای سالمندان منتهی نماید.

تجرد و نداشتن فرزند نیز سالمندان را دچار تنهایی کرده و آنها عمدتاً از ترس این که در منازل خود دار فانی را وداع گویند و هیچ کس از فوت آنها با خبر نشود، سعی دارند که در محلی مانند سراهای سالمندی باقی عمر خود را سپری کنند.

نبود همسنگی گذشته در بین خانواده‌ها و اختلافات خانوادگی بویژه بین فرزندان دلیل دیگری است که سالمندان را راهی سرای سالمندان می‌کند. مسائل فرهنگی نیز در این خصوص بسیار مهم هستند. از دست رفتن پایگاه ویژه و منزلت سالمندان در خانواده‌ها، در پی هسته‌ای شدن خانواده‌ها و کمرنگ شدن اعتقادات مذهبی این اجازه را به فرزندان و نوه‌ها داده است که تجارب سالمندان را به سخره بگیرند. توجه ویژه و افراطی به خود، مانع از آن می‌شود که حضور سالمندان در خانواده‌های فرزندان به عنوان عضو ویژه و ارزشمند قابل تحمل شود.

بطور کلی می‌توان گفت دو عامل عمده باعث حضور سالمندان در سراهای سالمندی می‌شود. نبود سرپرست در فضای خارج از سراهای سالمندی و ترک اجباری منزل جهت رعایت فرزندان و حفظ زندگی و رفاه آنها. چه برای فرزندان که هنوز ازدواج نکرده و دنبال فرصت‌های بهتر شغلی و تحصیلی و ازدواج هستند و چه آنها که در کنار

حفظ و حراست شد و در تحقیق با حروف اول اسم و فامیل آنها نشان داده شد.

سیاسگزاری

از کلیه عزیزانی که اینجانب را همراهی کردند به خصوص سرکار خانم مهسا مرادی از دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد گروه رفاه و سیاستگذاری اجتماعی که در انجام بعضی مصاحبات من را همراهی کردند کمال تشکر را دارم.

References

1. Han.M. Health care of the elderly in Myanmar. Regional Health Published by Oxford University Press. 2017;57(4):605-599.
2. United Nations. Department of Economic and Social Affairs, population Division, World Population aging. Genova: United Nations. 2013.
3. Forum.M. Lifelong learning in later life: A handbook on older adult learning.: Rotterdam 2012.
4. Sam Gis B. A lost thing in the name of the citizenship rights of the elderly Etemad newspaper 1402 1402/7/17.
5. Silverman H, MC Milin Modeling life satisfaction among the aged: A comparative of chinese and Americans. Journal of Gross - Cultural Gerontology. 2000;15:305-289. <https://doi.org/10.1023/A:1006793304508>
6. Niazi M, Babaei Fard, Esdaleh Sociology of Aging. Kashan: Sokhnoran Publishing House; 2018.
7. DT L. Transition to residential care: experiences of elderly Chinese People in Hong Kong. Journal of Advanced Nursing. 1999;30:8-26. <https://doi.org/10.1046/j.1365-2648.1999.01196.x>
8. Bazgir FM, Jamal Elderly women and the experience of social exclusion (case study: women living in nursing homes in Khorramabad city). Women in Development and Politics. 1402;21(4).
9. Abbasian M, Nakhdaizadeh, Mehdi., Namjoo, Shamsuddin., Khalili, Zahra., Jahangiri, Leila., Faday Watan, Reza., Melabi, Hossein Reasons for women staying in nursing homes in Tabriz city: content analysis. Salamand Magazine. 2017;13(4).

همسران و فرزندان خود زندگی می کنند.

ملاحظات اخلاقی

دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران معرفی نامه حضور در سرای سالمندان کهریزک را صادر کرد و مجوز از واحد مربوطه اخذ شد. سوالات پژوهش در اختیار روانشناس مجموعه کهریزک قرار داده شد. از آنجا که همراه داشتن قلم و کاغذ می توانست مانع پاسخگویی دقیق سالمندان شود محقق مصاحبه آنان را ضبط کرد و اسامی آنها کاملاً

10. Sarokhani B, Gharib, Mina Family structure and its effect on the status of the elderly (case study: Tehran city). Iranian Journal of Social Development Studies., 2013;6:36-22.
11. Marshall CRM, Gretchen B Qualitative research method., Tehran: Cultural Research Office; 1377.
12. Casper LMaB, S. M Continuity and change in the American Family. Thousand Oaks CA: sage; 2002.
13. Giele JZ, and G. H. Elder, eds Methods of life Course research: Qualitative and Quantitative approaches. thousand Oaks: CA: sage; 1998. <https://doi.org/10.4135/9781483348919>
14. Freedman DA, Thornton, D., Camburn, D., Alwin, and L. Young - Demacro The life history Calendar, A Technique for Collecting retrospective data. Sociological Methodology 1988;18:68-37. <https://doi.org/10.2307/271044>
15. Belli R, F.P. Stafford, and D. Alwin, eds Calendar and time diary methods in life course research. Thousand oaks: CA: sage 2009. <https://doi.org/10.4135/9781412990295>
16. Nelson IA. from Quantitative to Qualitative: adapting the life history Calendar Method. sega journals. 2010;22(4):428-13. <https://doi.org/10.1177/1525822X10379793>
17. Nelson IA. from Quantitative to Qualitative: adapting the life history Calendar Method. sega journals. 2010;22(4):422. <https://doi.org/10.1177/1525822X10379793>
18. Webster L. MP. Using Narrative Inquiry as a Research Method. New York: Routledge; 2007. <https://doi.org/10.4324/9780203946268>